

УДК 1400.364

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СТУДЕНТСЬКОМУ ФОРУМІ-ТЕАТРИ

Качалова Т. В.

У статті актуалізуються питання використання інноваційних форм організації партнерської взаємодії в процесі підготовки фахівців соціальної сфери, зокрема студентського форуму-театру.

Ключові слова: форум-театр, партнерська взаємодія, соціальна взаємодія, інтерактивний театр, законодавчий театр.

В статье актуализируются вопросы использования инновационных форм организации партнерского взаимодействия в процессе подготовки специалистов социальной сферы, в частности студенческого форум-театра.

Ключевые слова: форум-театр, партнерское взаимодействие, социальное взаимодействие, интерактивный театр, законодательный театр.

The article considers the use of innovative forms of partnership in the preparation of specialists in the social sphere, in particular, students' forum-theater.

Key words: Forum-Theatre, partner interaction, social interaction, interactive theater, legislative theater.

Актуальність. Сучасні тенденції соціокультурного та економічного розвитку українського суспільства актуалізують роль соціального інституту вищої освіти як базового компонента прогресивного соціально-економічного розвитку держави, її національної безпеки й економічної конкурентоспроможності, найважливішого чинника її сталого розвитку в ХХІ столітті. Особливо це стосується освітньої галузі підготовки фахівців соціальної сфери. Особливе місце у вирішенні проблем якості підготовки соціальних працівників займають інноваційні процеси, які в сучасних умовах стають могутнім фактором розвитку і відповідають запитам українського суспільства.

Нова парадигма задає нові базові ідеї сучасної професійної підготовки фахівців соціальної сфери, які повинні стати основою освітньої практики вищої школи: ідеї діалогу, співпраці, співтворчості, колективної дії, поваги до особистості, необхідності розуміння чужої точки зору – ідеї, які створюють базу соціального механізму вдосконалення суспільства, передбачає спільне вироблення рішень і збалансованої відповідальності, тобто соціального партнерства.

На даний час однією із сучасних інноваційних технологій, актуальних для ефективного розвитку взаємодії між різними соціальними інститутами, є технологія соціального партнерства, яка особливо значуща для системи підготовки фахівців соціальної сфери. Впровадження технології соціального партнерства і стане тим механізмом, який здатний зробити ефективним розв'язання завдань професійної підготовки соціальних працівників в умовах вищого навчального закладу. Одним із шляхів реалізації технології соціального партнерства в систему професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є впровадження інноваційних інтерактивних театрів, зокрема форуму-театру.

Аналіз останніх досліджень. За останні п'ять років ця тематика стала актуальною і посіла одне із провідних місць серед наукових досліджень. Зокрема, І. Захарченко дослідив можливості і переваги використання форуму-театру у соціальній роботі; Я. Немає, Л. Колос, І. Конченкова визначили гендерні аспекти використання форуму-театру; С. В. Котова-Олійник досліджує інноваційні форми роботи з молоддю (зокрема, форум-театр) у ракурсі профілактики насильства. Проте важливо зауважити, що визначена проблема не досліджувалась в умовах професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ВНЗ, що свідчить про низький ступінь вивчення. Актуальність та малодослідженість означеної проблеми

зумовила вибір теми статті. **Мета статті** полягає у визначенні принципів соціального партнерства та шляхів їх реалізації в студентському форумі-театрі.

Виклад основного матеріалу. Трактуючи термін “соціальне партнерство” має два основні аспекти. Перший – організаційний, де соціальне партнерство розглядається як об’єднання, співтовариство, союз, спільна діяльність, співуправління, співучасть, взаємодія. Другий аспект – особистісний, що передбачає контекст причетності, співдружності, співпереживання, згоди, відповідальності, довіри, взаєморозуміння, взаємодопомоги, чуйності, взаємовигоди, єдності.

Спираючись на визначення поняття “соціальне партнерство”, можна з упевненістю виділити основні його принципи: співдружність, співпереживання, узгодженість і взаєморозуміння, взаємодопомога, єдність і відповідальність, взаємовигода. Ці принципи є і основою такої форми організації діяльності студентів – майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів, як студентський форум-театр.

Необхідність звернення до можливостей театральної гри у соціальному розвитку особистості, набутті нею соціально-поведінкових умінь, становленні її соціальної компетентності та професійних знань і умінь майбутнього соціального працівника з особливою гостротою постає у нинішній суспільний період, коли серед підлітків та молоді відбувається поширення таких складних явищ, як адиктивна поведінка (залежність від алкоголю, тютюну, наркотиків тощо), самотність, відчуженість, занурення у віртуальний комп’ютерний світ (на відміну від театральної гри, яка сприяє посиленню комунікативних зв’язків, комп’ютерна гра послаблює їх), призводячи до вкрай схематичного, спрощеного сприйняття соціальної дійсності та, відповідно, до не завжди адекватної соціальної взаємодії. Програвання різних життєвих ситуацій через театральні спектаклі (сценки) дозволяє студентів оцінювати їх глибше, різнобічно, розвиває комунікативні, творчі здібності, здатність передбачати негативні результати від деяких дій, спонукає до організації власного культурно насиченого дозвілля тощо, тобто сприяє належному соціальному функціонуванню особистості, що є відображенням сформованої у неї соціальної компетентності та професійних умінь.

Для надання допомоги молодій людині у її соціальному становленні в сучасній соціально-виховній практиці починає використовуватись така модифікація театральної творчості, як інтерактивний театр, що поєднує потенціал театру та педагогічні методи (дискусія, обговорення, розповідь та ін.). Особливого значення набуває одна із моделей інтерактивного театру, яка ґрунтується не на підготовлених заздалегідь за певним сценарієм (п’єсою) виставах, а на імпровізаційному програванні життєвих ситуацій, що найбільше хвилюють підлітків та молодь [1].

Форум-театр – методика, ще мало поширена в Україні, хоча вона давно й ефективно використовується в половині країн світу як засіб зробити суспільство щасливішим; як спосіб відкриття самого себе й інших, визначення та висловлювання бажань; як засіб змінити обставини, які завдають нещастя і болю, і засіб посилення того, що приносить світ. Форум-театр є мовою, яка допомагає зрозуміти і розвинути емоційні сфери свідомості (емоційний розум) та виробити креативний підхід до позитивного вирішення проблем.

Існує Декларація принципів форуму-театру. Ця Декларація, прийнята організацією “Міжнародний театр пригноблених”, вважає основною метою Театру пригноблених – зробити суспільство гуманнішим і людянішим. Театр пригноблених є потужним і гнучким комунікативним інструментом. Він визначається як система вправ, ігор і методів, які ґрунтуються на “сутнісному театрі”. Головною темою спектаклів форуму-театру є ситуація пригноблення і насильства в його всіляких проявах, тому сам театр так і називається – “Театр пригноблених”.

Головна мета форуму-театру – надання інформації й отримання навичок вирішення існуючої проблеми певною людиною з використанням досвіду інших людей і з підключенням можливостей власного емоційного інтелекту. Тематику спектаклів форуму-театру можуть бути різні проблеми суспільства: стосунки між членами сім’ї, співробітниками, представниками різних націй, культур, релігій, проблеми ВІЛ-інфікованих, людей з обмеженими можливостями, питання, що стосуються здорового способу життя, наркоманії, алкоголізму, торгівлі людьми і особливо – проблем студентів – вимушених переселенців.

Таким чином, сценічний спектакль пропонує для розгляду соціальну проблему, а кожен персонаж виконує певну соціальну роль. Головний герой – жертва ситуації, інші персонажі – його оточення: сім'я, школа, члени суспільства. Кількість персонажів обумовлена сценарієм та іншими обставинами.

Завдання форуму-театру залежать від цільової групи учасників, з якою працюють в даний момент. Залежно від завдання, поставленого перед конкретним заходом, обирається техніка проведення форуму-театру.

Працюючи з групою пригноблених людей, метою є допомога пригнобленій людині знайти вихід з важкого становища, побачити нові шляхи вирішення проблеми. Це робота в дитячих будинках, організаціях інвалідів, кризових центрах з жертвами насильства. Кожна пригноблена людина має свій визначений, хай і обмежений, досвід; спілкуючись з такими ж, як він сам, але маючи власний досвід виходу з важкої ситуації, він отримує досвід інших людей. Спілкування проходить в невимушеній обстановці, ніхто нікому не нав'язує свої думки, ніхто не змушує вчиняти саме так, і тому ця інформація не викликає внутрішнього протесту і сприймається органічно. Робота з пригнобленою людиною проводиться таким чином, що ми змінюємо на сцені лінію поведінки лише пригнобленої людини – головного героя.

Якщо ми працюємо з групою звичайних членів суспільства з метою запобігання негативним проявам в суспільстві – насильства, наркоманії, торгівлі людьми і тому подібне, – слід діяти за тим же принципом: саме головний герой – людина, яка позначена як така, що страждає від пригноблення, – є тим персонажем, кого замінюють, для кого виробляються ці стратегії і пропозиції в ході форуму. Бо ідея форуму-театру ґрунтується на істині, що незалежно від того, ким ми є і яку роль виконуємо в суспільстві, ми завжди можемо змінити лише себе.

Іноколи під час спектаклю виникає потреба введення нового персонажа – подруги, працівника громадської організації, медика, представника правоохоронних органів, за допомогою яких ми покращуємо ситуацію довкола пригнобленої людини. Це робиться лише за бажанням глядачів, а не як “легке вирішення” проблеми – введення нових персонажів може як поліпшити, так і посилити хід справи, і для глядачів це також є частиною “навчального процесу”.

Метою проведення форуму-театру для осіб, які можуть впливати на ситуацію в суспільстві, – держслужбовців, правоохоронців, медиків, працівників сфери освіти – є спільний пошук найбільш дієвих доріг запобігання негативним явищам у суспільстві і надання різноплановій допомозі пригнобленим. Існує багато варіантів виходу пригнобленого зі складної ситуації, але який з них буде найбільш вдалим, можна визначити, лише об'єднавши зусилля фахівців різного профілю, адже сама пригноблена людина не володіє всією професійною медичною, правовою, психологічною інформацією, яку мають фахівці. Законодавчий театр як різновид Театру пригноблених, тісно пов'язаного з форумом-театром, набирає чинності в сценаріях, коли глядачі спектаклю усвідомлюють, що будь-які спроби виправити ситуацію не мають шансу на позитивне вирішення проблеми без зміни законодавства і дій політиків.

В Україні законодавчий театр може бути інструментом “напрацювання” навичок лобювання інтересів пригноблених членів суспільства перед органами державної і місцевої влади. Як і в кожному розвиненому суспільстві, законодавчий форум-театр, для участі в якому запрошуються представники виконавчої і законодавчої влади, допомагає їм зрозуміти наслідки законодавчих рішень та проникнутися бажанням змінити існуючу ситуацію.

Під час участі у форумі-театрі глядачі мають можливість не лише ознайомитися з важкою ситуацією, як в інтерактивному театрі, або отримати інформацію, як під час тренінгу, а і розробити алгоритм успішної поведінки в складній, на перший погляд, безвихідній ситуації. Виконавці головних ролей при взаємодії з глядачами повинні дотримуватися особливостей характеру своїх персонажів, але також повинні враховувати й адекватно реагувати на вплив (або реакцію) глядача [7].

Кожен спектакль форуму-театру унікальний, оскільки в нім беруть участь не лише актори, а й глядачі. В ході спектаклю актори розігрують добре знайому глядачам проблемну ситуацію з реального життя, а глядачі протягом декількох хвилин “проживають” цю ситуацію, спрямувати її крізь себе, уявляючи себе на місці

головного героя і прагнучи спрямувати розвиток подій до кращого. Виконуючи роль замість актора, глядач глибше занурюється в емоційні переживання головного персонажа, відчуваючи результати свого втручання. Спроба власної участі може привести глядача до іншого погляду на проблему, і з'являється можливість знаходження іншого виходу зі складної ситуації. Аудиторія залучена в процес співпереживання, драма, розіграна акторами, стає драмою глядачів.

Однією з особливостей форум-театру є відсутність рекомендацій глядачам, як слід поводитися, адже кожна людина робить свій вибір сама, і ніхто не може їй сказати, як їй потрібно вчиняти в конкретній ситуації. В ході постановки кожна людина може припинити хід спектаклю, щоб власним прикладом показати, як, на його думку, протагоніст міг би виправити ситуацію.

Висновки. Методика форуму-театру використовує набутий досвід тренінгів та інтерактивного театру. Об'єднуючи техніку надання інформації і навичок через тренінги і вплив на підсвідомість через відчуття, що викликаються створеними в інтерактивному театрі художніми образами, форум-театр впливає на емоційний інтелект людини, формуючи творчий підхід до позитивного вирішення проблеми. Таким чином, студенти – майбутні соціальні працівники не просто оволодівають технікою та інтерактивною методикою, а ще й здобувають знання і практичні уміння в процесі соціальної взаємодії форуму-театру.

Література

1. Захарченко І. Форум-театр – нове слово у соціальній роботі / І. Захарченко // Вісник програм шкільних обмінів. – 2006. – № 26. – С. 14–20.
2. Гендерний інтерактивний театр : навч. посіб. / Я. Немая, Л. Колос, І. Конченкова та ін. ; Школа рівних можливостей. – К., 2007. – 176 с.
3. Інтеракція [Електронний ресурс] / Режим доступу: psychologis.com.ua/interakciya.htm. – Назва з екрана.
4. Котова-Олійник С. В. Інноваційні форми роботи з молоддю щодо профілактики насильства [Електронний ресурс] / С. В. Котова-Олійник. – Режим доступу: www.zippo.net.ua/data/files/2012/innov_form_rob_z_molod.doc. – Назва з екрана.
5. Новак Т. В. Особливості прояву інтеракції в контркультурному середовищі [Електронний ресурс] / Т. В. Новак. – Режим доступу: eg.nau.edu.ua:8080. – Назва з екрана.
6. Сучасні інтерактивні форми роботи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: teacherjournal.in.ua. – Назва з екрана.
7. Форум-театр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forum.gender-ua.org/fotogallery-ua.html>. – Назва з екрана.